

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ: 1.ΘΕΟΣ, 2. ΚΟΙΝΩΝΙΑ, 4, ΗΘΙΚΗ, 5. ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1.ΘΕΟΣ: ΑΘΕΪΑ , (ΘΕΜΑ 1 από 6)

Το φαινόμενο της Αθεΐας

Περίληψη

Οι αθεϊστές αρνήθηκαν την ύπαρξη Θεού ή θεών. Ως αίτια του αθεϊσμού μπορούμε να αναφέρουμε τον εγωισμό, την άγνοια της διδασκαλίας της θρησκείας την ανηθικότητα, τον ορθολογισμό, τον υλισμό, την αντιθρησκευτική παιδεία, την ασυνέπεια πίστης και ζωής κάποιων εκπροσώπων της θρησκείας. Οι συνέπειες είναι ολέθριες για τον άνθρωπο, αφού χωρίς Θεό τα πάντα επιτρέπονται, ενώ ο πρώτος οδηγείται στην αλλοτρίωση, στον αμοραλισμό, στην προσωπική και κοινωνική νέκρωση. Οι σπουδαιότεροι αθεϊστές είναι ο Φόιερμπαχ, ο Μάρξ, ο Νίτσε, ο Φρόυντ. Οι ισχυρισμοί τους δεν έχουν υπόβαθρο, εφόσον οι θεωρίες και η φιλοσοφία τους αντιβαίνει με το νόημα και την ουσία του Χριστιανισμού.

Βασική Ιδέα:

Η αθεΐα είναι φαινόμενο που μάστιζε και μαστίζει κάθε κοινωνία και άνθρωπο κάθε εποχής ανεξαρτήτως βιοτικού ή μορφωτικού επιπέδου. Ο άνθρωπος πρέπει να αναζητήσει τον Θεό στο συνάνθρωπο και στον εσωτερικό του κόσμο. Ο Θεός πεθαίνει μόνο αν τον θανατώσουμε εμείς με τις πράξεις και τους λογισμούς μας.

Απαντήσεις των ερωτήσεων του βιβλίου

Ποια είναι τα αίτια και ποιες οι συνέπειες της αθεΐας;

Αίτια: Ο εγωισμός του ανθρώπου, Η άγνοια της θρησκευτικής διδασκαλίας, Η ανήθικη ζωή του ανθρώπου, Ο ορθολογισμός του Διαφωτισμού, υλικοκρατούμενη κοινωνία, Το αντιθρησκευτικό πνεύμα στα ολοκληρωτικά καθεστώτα, Η ορθή συμπεριφορά και στάση εκπροσώπων της θρησκείας.

Συνέπειες: Ο αμοραλισμός του σύγχρονου ανθρώπου, Τα υπαρξιακά προβλήματα (άγχος, αγωνία, ανασφάλεια, προσωπικά κενά), Η σαρκολατρία καθώς και η διασάλευση της οικογενειακής και κοινωνικής ζωής.

Συνοδευτικό κείμενο:

«Επιστήμη και πίστη»

Το δεύτερο ήμισυ του ΙΘ' αι. πολλά μέλη της ευρωπαϊκής διανόησης πείστηκαν με υποτιθέμενα επιστημονικά επιχειρήματα πως δεν υπάρχει Θεός και πως η πίστη στον Θεό ήταν ασυμβίβαστη με την ύπαρξη της επιστήμης. Οφείλει κανείς να ομολογήσει πως αυτό το επιχειρήμα υπέρ του αθεϊσμού είναι το πιο αφελές και το πιο ισχνό. Βασίστηκε στην πίστη πως της επιστήμης της αξίζει απόλυτη υπεροχή, όχι μόνο υπεροχή πάνω από το σύνολο της γνώσης, αλλά και πάνω από το σύνολο της ανθρώπινης ζωής· πως η επιστήμη είναι ικανή να λύσει όλα τα προβλήματα... Η υπόθεση πως η επιστήμη απέδειξε πως ο Θεός δεν υπάρχει, δεν έγινε από την ίδια την επιστήμη, αλλά από μια φιλοσοφική

θεωρία, με την οποία σχετίστηκε. Ο επιστημονισμός δεν είναι επιστήμη, παρά μια φιλοσοφία, η οποία προϋποθέτει μια πίστη».

Μπερντιάεφ, Ν., Αλήθεια και Αποκάλυψη. Εισαγωγή-μετάφραση-σημειώσεις Χ. Μαλεβίτσης, Δωδώνη, Αθήνα, 1967, σελ. 153 και 154

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2. ΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ, (ΘΕΜΑ 2 από 6)

Το χριστιανικό ήθος ως υπέρβαση των προκαταλήψεων του κόσμου

Πολλές φορές στην καθημερινή μας ζωή κρίνουμε τους συνανθρώπους μας και δίνουμε χαρακτηρισμούς γι' αυτούς, χωρίς να τους γνωρίζουμε κατά βάθος, με αποτέλεσμα η κρίση μας αυτή να είναι άδικη. Κατά τα τελευταία χρόνια που έχει αυξηθεί η εγκληματικότητα, διαπιστώνουμε ότι για την αύξησή της θεωρούνται υπεύθυνοι οι αλλοδαποί, χωρίς τα ανάλογα στατιστικά στοιχεία να επιβεβαιώνουν απόλυτα αυτήν την άποψη. Έχουμε, δηλαδή, προκατάληψη γι' αυτούς. Τι στάση πρέπει να κρατήσει ο χριστιανός απέναντι σ' αυτό το φαινόμενο που λέγεται προκατάληψη;

α) Η προκατάληψη ως φαινόμενο

Προκατάληψη ονομάζεται η άποψη που διαμορφώνει κανείς για πρόσωπα, ιδέες ή καταστάσεις χωρίς προηγουμένως να έχει πλήρη ενημέρωση και γνώση, χωρίς να έχει χρησιμοποιήσει τη λογική και την κριτική σκέψη. Η προκατάληψη διαμορφώνει στερεότυπα που καταλήγουν να δικαιολογούν συμφέροντα και αδικίες. Τέτοια φαινόμενα παρουσιάστηκαν στο παρελθόν, όταν παγιώθηκαν συγκεκριμένες φυλετικές προκαταλήψεις που οδήγησαν σε διωγμούς και διακρίσεις. Αυτό συνέβη κυρίως εναντίον των εγχρώμων στην Αμερική και εναντίον των Ιουδαίων στην Ευρώπη. Μέχρι σήμερα πολλοί λαοί διαμορφώνουν στερεότυπα για άλλους λαούς (π.χ. ότι ο τάδε λαός είναι εκ φύσεως βάρβαρος ή πολιτισμένος κτλ.), για διαφορετικές φυλές (π.χ. ότι η μαύρη φυλή είναι εκ φύσεως κατώτερη διανοητικά), διαφορετικές θρησκείες, κοινωνικές ομάδες ή φύλα. Στην τελευταία περίπτωση ανήκει και η από παλαιά εδραιωμένη κοινωνική διάκριση εις βάρος της γυναίκας από τη μεριά του άνδρα.

Τα αποτελέσματα είναι γνωστά. Ρατσιστικοί νόμοι και οικονομική εκμετάλλευση ακολουθούν την προκατάληψη απέναντι στους θεωρούμενους «κατώτερους» ή «απολίτιστους». Επίσης, η προκατάληψη συμβάλλει στην περιθωριοποίηση και την πολιτιστική υπανάπτυξη κοινωνικών ή εθνικών μειονοτήτων επειδή σε κάθε χώρα λίγοι ενδιαφέρονται για να κατοχυρωθούν ίσες εκπαιδευτικές ή επαγγελματικές ευκαιρίες στους κάθε φορά «διαφορετικούς από μας».

β) Ο Ορθόδοξος Χριστιανισμός απέναντι στην προκατάληψη

Ο Χριστιανισμός από την εμφάνισή του έθεσε νέα κριτήρια για την αξιολόγηση όλων των ανθρώπων: Οι άνθρωποι ως παιδιά του ίδιου Πατέρα βασανίζονται από τον κοινό εχθρό, τη φθορά και το θάνατο, και σώζονται με την Ενανθρώπηση του Ιησού Χριστού. Ο Χριστός ενώνει τους ανθρώπους στο Σώμα Του και οι διακρίσεις ανάμεσά τους παύουν. «Σ' αυτήν τη νέα κατάσταση δεν υπάρχουν πια εθνικοί και Ιουδαίοι... βάρβαροι, Σκύθες, δούλοι, ελεύθεροι. τον Χριστού είναι όλα και ο Χριστός είναι σε όλα» διακηρύττει ο απόστολος Παύλος (Κολ. 3, 11). Έτσι, μέσα στην Εκκλησία αρχίζει ο αγώνας για μια νέα κοινωνία. Βέβαια, ο Χριστιανισμός δεν επεδίωξε θεαματική ή βίαιη αλλαγή στο σύνολο της κοινωνίας (π.χ. γενική κατάργηση της δουλείας ή νομοθετική αλλαγή της θέσης της γυναίκας). Διαμόρφωσε όμως, σταδιακά τις συνειδήσεις με το να δίνει το παράδειγμα για την υπέρβαση των προκαταλήψεων μέσα στο δικό του χώρο. Στο ευχαριστιακό τραπέζι, στις πρώτες χριστιανικές κοινότητες, στα κοινόβια μοναστήρια αργότερα, πλούσιοι και φτωχοί, δούλοι και ελεύθεροι αντιμετώπιζονταν όμοια και ισότιμα, ενώ και οι γυναίκες ανέλαβαν ενεργότερο ρόλο στη θρησκευτική και κοινωνική ζωή.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία συνέχισε την οργάνωση της ζωής της γύρω από την Ευχαριστία ξεπερνώντας αυστηρά τους κοινωνικούς και εθνικούς διαχωρισμούς. Είναι χαρακτηριστικό ότι πολύ αργότερα, το 19ο αιώνα, όταν παρουσιάστηκαν οι εθνικισμοί στις διάφορες χώρες των Βαλκανίων και επιδιώχθηκε να

δημιουργηθούν ενορίες και επισκοπές χωριστά ανά έθνος σε μια περιοχή, το Οικουμενικό Πατριαρχείο με μια ιστορική του απόφαση καταδίκασε ως αίρεση τον εθνοφυλετισμό* που διασπούσε το ενιαίο σώμα του Χριστού.

Με τα παραπάνω δεν πρέπει να εννοήσει κανείς ότι στο Χριστιανισμό όλα είναι τέλεια. Η Εκκλησία αποτελείται και από το ανθρώπινο στοιχείο που διακρίνεται από αδυναμία και αμαρτωλότητα. Έτσι, πολλές φορές, παρατηρούνται αδικίες και προκαταλήψεις και ανάμεσα στους χριστιανούς. Γι' αυτό πρέπει να εκδιώκουν διαρκώς από τη ζωή τους και τις σχέσεις τους την προκατάληψη μιμούμενοι το Θεάνθρωπο Χριστό, που θυσιάστηκε για όλους τους ανθρώπους χωρίς εξαίρεση.

Παράλληλες θέσεις & απόψεις από το Διαδίκτυο :

(Χάρης Αντωνίου / Εγγεγραμμένος Σχολικός Ψυχολόγος)

Στερεότυπα: «Τα στερεότυπα έχουν οριστεί ως η προκατειλημμένη στάση ενός ατόμου ή μιας ομάδας που γενικεύεται σε ολόκληρο έθνος, φυλή ή θρησκεία.

Είναι ουσιαστικά υπεραπλουστεύσεις γεγονότων, όπου παραβλέπονται οι ατομικές διαφορές με αποτέλεσμα να αποδίδονται χαρακτηριστικά σε κάποιο μέλος μιας ομάδας που στην πραγματικότητα μπορεί και να μην έχει (Lum, 1992). Ο Axelson (1985) αναφέρει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά των στερεοτύπων: α) τα στερεότυπα είναι «διεισδυτικά».

Αυτό σημαίνει, ότι ο κάθε άνθρωπος έχει τις δικές του, προσωπικές «θεωρίες» σχετι-κά με τα χαρακτηριστικά των άλλων, β) τα στερεότυπα που έχει ένα άτο-μο είναι πολύ συχνά αρνητικά, όταν αφορούν σε άτομα ή ομάδες που τα θεωρεί διαφορετικά από το ίδιο ή την ομάδα στην οποία ανήκει και γ) τα στερεότυπα εμποδίζουν την ικανότητα για ακριβείς αξιολογήσεις, με αποτέλεσμα την ύπαρξη παρερμηνεύσεων και παρανοήσεων.

Συνήθως, ένας άνθρωπος που έχει γίνει αντικείμενο στερεοτυπικών αντιλήψεων και προκαταλήψεων βρίσκεται στη δύσκολη και καταπιεστι-κή θέση να έχει δύο κοινωνικές ταυτότητες: α) την πιθανή κοινωνική ταυ-τότητα, δηλαδή αυτό που έχουν καθορίσει οι άλλοι για αυτόν και β) την πραγματική ταυτότητα, δηλαδή αυτή που βιώνει ο ίδιος.

Όσο μεγαλύτερο γίνεται το χάσμα μεταξύ των δύο ταυτοτήτων, τόσο μεγαλύτερη είναι η κοινωνική καταπίεση που υφίσταται αυτός ο άνθρωπος και τόσο περισ-σότερο παρεμποδίζεται η επιτυχής και ομαλή προσαρμογή του (Αζίζι- Καλαντζή, Ζώνιου-Σιδέρη & Βλάχου, 1996).

Τα παιδιά, ήδη από την προσχολική ηλικία, διαμορφώνουν συγκεκρι-μένες συμπεριφορές προς τα άτομα της δικής τους εθνικής ομάδας και αυτά των άλλων λαών και υιοθετούν από πολύ νωρίς αρνητικά στερεότυ-πα και προκαταλήψεις.

Η προκατάληψη μαθαίνεται από τα μικρά παιδιά με το να ακούν τι λένε και να βλέπουν τι κάνουν οι γονείς τους, οι φίλοι τους και οι συμμαθητές τους και επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τις φυλετικές στάσεις και προκαταλήψεις που επικρατούν στον κοινωνικό περίγυρο, μέσα στον οποίο μεγαλώνουν.

Αυτό συνιστά μια ιδιαίτερη κα-τάσταση, ιδίως για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο τα τελευ-ταία χρόνια υφίσταται σημαντικές αλλαγές και καλείται να εντάξει στην κοινότητά του διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες.

Η συνειδητοποίηση των προσωπικών αντιλήψεων και των προσωπικών στερεοτύπων, προκα-ταλήψεων και άδικων ή λανθασμένων στάσεων και πεποιθήσεων αποτε-λεί βασική προϋπόθεση για την καλύτερη κατανόηση, επικοινωνία και προσέγγιση των ατόμων που ανήκουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς

(Norwood&Saldana, 1998).

Ειδικότερα, στο σχολικό πλαίσιο η συνειδη-τοποίηση από τους εκπαιδευτικούς των προσωπικών τους προκαταλή-ψεων απέναντι στη διαφορετική πολιτισμική ομάδα είναι δυνατό να συμβάλλει στην αλλαγή του κλίματος στην τάξη και στην καλύτερη προσαρ-μογή των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών» (Χατζηχρήστου, 2009).

Προκατάληψη. « Η προκατάληψη ορίζεται ως μια αρνητική στάση απέναντι στα μέλη μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας, στάση η οποία βασίζεται αποκλειστικά στη συμμετοχή τους στην ομάδα αυτή. Δηλαδή, κάποιος που είναι προκατειλημμένος απέναντι σε μια ομάδα τείνει να αξιολογεί τα μέλη της με αρνητικό τρόπο, απλά και μόνο επειδή ανήκουν σε αυτή την ομάδα. Η προσωπικότητα, η συμπεριφορά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε συγκεκριμένου ατόμου παίζουν πολύ μικρό ρόλο» (Κοκκινάκη, 2005).

Ρατσισμός. « Ο ρατσισμός είναι ένα κοινωνικό και πολιτικό φαινόμενο που υποστηρίζει τη θεωρία περί κατώτερων και ανώτερων φυλών, και προσπαθεί να διατηρήσει την καθαρότητα μιας φυλής έναντι των άλλων. Είναι ένα πλέγμα αντιλήψεων, στάσεων, συμπεριφορών και θεσμοθετημένων μέτρων που εξαναγκάζει ορισμένους ανθρώπους σε υποτελή διαβίωση, επειδή ανήκουν σε μια διακριτή κατηγορία ανθρώπων»

Η αντίληψη αυτή μεταδίδεται από το γονιό στο παιδί πολλές φορές ασυνείδητα, και έτσι αναπαράγεται και διευρύνεται στο χώρο του σχολείου.

Ο Bryam (1992) αναφέρει ότι σύμφωνα με τους Midgley και Benedict τα παιδιά αναπτύσσουν ένα πολιτισμικό εγωκεντρισμό και δεν αποδέχονται τους αλλοδαπούς μαθητές με την απλή έννοια, τους ανθρώπους που έχουν γεννηθεί σε άλλη χώρα, στο πλαίσιο μιας κοινωνίας που θεωρούν δική τους (Bryam, 1992).

Σύμφωνα με την Ντάνου (2010, 177) « στην ελληνική σχολική πραγματικότητα γίνεται συχνά η χρήση του όρου λεκτική βία ή λεκτικός εκφοβισμός ή λεκτική ψυχολογική βία, που είναι η συστηματική χρήση βίας με σκοπό την προσβολή και τον αποκλεισμό του θύματος από την ομάδα. Η άσκηση τέτοιας μορφής βίας παρατηρείται κυρίως εναντίον αλλοδαπών μαθητών. Ονομάζεται λεκτική ρατσιστική βία και έχει ως αποτέλεσμα το στιγματισμό και την περιθωριοποίηση τους».

Συνοδευτικά κείμενα:

Ο καλός Σαμαρείτης (Λουκ 10, 25-37)

25 Κάποιος νομοδιδάσκαλος παρουσιάστηκε στον Ιησού, και για να τον φέρει σε δύσκολη θέση του είπε: «Διδάσκαλε, τι πρέπει να κάνω για να κερδίσω την αιώνια ζωή;». 26 Ο Ιησούς τον ρώτησε: «Ο νόμος τι γράφει;». 27 Εκείνος απάντησε: Ν' αγαπάς τον Κύριο το Θεό σου μ' όλη την καρδιά σου και μ' όλη την ψυχή σου, μ' όλη τη δύναμή σου και μ' όλο το νου σου· και τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου. 28 «Πολύ σωστά απάντησες», του είπε ο Ιησούς· «αυτό κάνε και θα ζήσεις». 29 Εκείνος όμως, θέλοντας να δικαιολογήσει τον εαυτό του, είπε στον Ιησού: «Και ποιος είναι ο πλησίον μου;». 30 Πήρε τότε αφορμή ο Ιησούς και είπε: «Κάποιος άνθρωπος, κατεβαίνοντας από τα Ιεροσόλυμα για την Ιεριχώ, έπεσε πάνω σε ληστές. Αυτοί τον ξεγύμνωσαν, τον τραυμάτισαν και έφυγαν παρατώντας τον μισοπεθαμένο. 31 Από 'κείνο τον δρόμο έτυχε να κατεβαίνει και κάποιος ιερέας, ο οποίος τον είδε, αλλά τον προσπέρασε χωρίς να του δώσει σημασία. 32 Το ίδιο και κάποιος λευίτης, που περνούσε από 'κείνο το μέρος· παρ' όλο που τον είδε κι αυτός, τον προσπέρασε χωρίς να του δώσει σημασία. 33 Κάποιος όμως Σαμαρείτης που ταξίδευε, ήρθε προς το μέρος του, τον είδε και

τον σπλαχνίστηκε. 34 Πήγε κοντά του, άλειψε τις πληγές του με λάδι και κρασί και τις έδεσε καλά. Μάλιστα τον ανέβασε στο δικό του το ζώο, τον οδήγησε στο πανδοχείο και φρόντισε γι' αυτόν. 35 Την άλλη μέρα φεύγοντας έβγαλε κι έδωσε στον πανδοχέα δύο δηνάρια και του είπε: "Φρόντισέ τον, κι ό,τι παραπάνω ξοδέψεις, εγώ όταν ξαναπεράσω θα σε πληρώσω". 36 Ποιος λοιπόν απ' αυτούς τους τρεις κατά τη γνώμη σου αποδείχτηκε "πλησίον" εκείνου που έπεσε στους ληστές;». 37 Ο νομοδιδάσκαλος απάντησε: «Εκείνος που τον σπλαχνίστηκε». Τότε ο Ιησούς του είπε: «Πήγαινε, και να κάνεις κι εσύ το ίδιο».

Η παραβολή του Τελώνη και του Φαρισαίου (Λουκ 18, 9-14)

9 Σε μερικούς που ήταν σίγουροι για την ευσέβειά τους και περιφρονούσαν τους άλλους, είπε την παρακάτω παραβολή: 10 «Δύο άνθρωποι ανέβηκαν στο ναό για να προσευχηθούν. Ο ένας ήταν Φαρισαίος κι ο άλλος τελώνης. 11 Ο Φαρισαίος στάθηκε επιδεικτικά κι έκανε την εξής προσευχή σχετικά με τον εαυτό του: "Θεέ μου, σ' ευχαριστώ που εγώ δεν είμαι σαν τους άλλους ανθρώπους άρπαγας, άδικος, μοιχός, ή και σαν αυτόν εδώ τον τελώνη. 12 Εγώ νηστεύω δύο φορές την εβδομάδα και δίνω στο ναό το δέκατο απ' όλα τα εισοδήματά μου". 13 Ο τελώνης, αντίθετα, στεκόταν πολύ πίσω και δεν τολμούσε ούτε τα μάτια του να σηκώσει στον ουρανό. Χτυπούσε το στήθος του και έλεγε: "Θεέ μου, σπλαχνίσου με τον αμαρτωλό". 14 Σας βεβαιώνω πως αυτός έφυγε για το σπίτι του αθώος και συμφιλιωμένος με το Θεό, ενώ ο άλλος όχι' γιατί όποιος υψώνει τον εαυτό του θα ταπεινωθεί, κι όποιος τον ταπεινώνει θα υψωθεί».

Ο Ιησούς τρώει με τελώνες και αμαρτωλούς (Μτ 9, 10-13)

10 Ενώ έτρωγε στο σπίτι, ήρθαν πολλοί τελώνες κι αμαρτωλοί και κάθισαν μαζί με τον Ιησού και τους μαθητές του στο τραπέζι. 11 Όταν το είδαν αυτό οι Φαρισαίοι, είπαν στους μαθητές του: «Γιατί ο δάσκαλός σας τρώει με τους τελώνες και τους αμαρτωλούς;». 12 Ο Ιησούς, που το άκουσε, τους είπε: «Δεν έχουν ανάγκη από γιατρό οι υγιείς αλλά οι άρρωστοι. 13 Και πηγαίνετε να μάθετε τι σημαίνει, αγάπη θέλω και όχι θυσία. Γιατί δεν ήρθα να καλέσω σε μετάνοια τους δικαίους αλλά τους αμαρτωλούς».

Ο Ιησούς συνομιλεί με τη Σαμαρείτισσα (Ιω 4, 27)

27 Εκείνη την ώρα ήρθαν οι μαθητές του κι απορούσαν που συνομιλούσε με γυναίκα.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4. ΗΘΙΚΗ: ΒΙΟΗΘΙΚΗ, (ΘΕΜΑ 3 από 6)

ΒΙΟΪΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ: Οι "βιοεπιστήμες" στη ζωή μας

Η ελληνική γλώσσα έχει το χάρισμα να διαθέτει πολλές λέξεις για να ονομάσει ένα πράγμα. Για παράδειγμα, λέμε "ζωή" και "βίος" που σημαίνει ακριβώς το ίδιο. Στην καθημερινή γλώσσα μιλάμε για ζωή, ενώ στην επιστημονική ορολογία κάνουμε λόγο για το "βίο".

Βιολογία είναι η επιστήμη που μελετά το ζωικό βασίλειο.

Βιοχημεία είναι ο κλάδος που συνδυάζει τη βιολογία με τη χημεία.

Βιοτεχνολογία είναι η εφαρμογή της τεχνολογίας στη βιολογία.

Βιοηθική λέγεται η έρευνα των ηθικών προβλημάτων που σχετίζονται με τις εφαρμογές της βιολογίας στην καθημερινή ζωή μας.

Σήμερα πια έχουμε τις "βιοεπιστήμες", δηλαδή όλους εκείνους τους κλάδους που έχουν ως αντικείμενο

έρευνας το φαινόμενο της ζωής. από τα κύτταρα και τους μικροοργανισμούς μέχρι τα ζώα και τον άνθρωπο, αυτό το υπέρτατο έμβιο ον.

Οι "βιοεπιστήμες" έχουν σημειώσει τέτοια αλματώδη εξέλιξη που κυριολεκτικά μοιάζουν σαν να γράφουν μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας. Τα επιτεύγματά τους κρίνονται από τους υποστηρικτές τους θετικά και είναι πάμπολλα. Θα αναφέρουμε μερικά μόνο, τα πιο εντυπωσιακά. Η τεχνητή γονιμοποίηση επιτρέπει σε άτεκνα ζευγάρια να αποκτήσουν επιτέλους απογόνους και να ζήσουν ευτυχισμένα κάνοντας πραγματικότητα το όνειρο μιας ζωής. Οι λεγόμενες "τράπεζες σπέρματος" διευκολύνουν την τεκνογονία. Η κλωνοποίηση (ή "κλωνισμός") επιτρέπει, κατά τους θιασώτες της, την παραγωγή επιθυμητών κλώνων του ζωικού βασιλείου, πιστεύεται ότι καθιστά εφικτή την τελειοποίηση του είδους και ότι διευκολύνει την παραγωγή του άριστου απογόνου. Η στειρώση και η αντισύλληψη γίνονται πια πραγματικότητα. Ο καθορισμός του φύλου και η βελτίωση του είδους περνούν πια από τη σφαίρα του ονείρου στο χώρο της πραγματικότητας. Υποστηρίζεται από μερικούς επιστήμονες ότι ακόμη και η ανθρώπινη συμπεριφορά μπορεί να προβλεφθεί κι έτσι να αποφευχθεί η ελαττωματική φύση, για να επιτευχθεί η ιδεώδης προσωπικότητα με τέλεια χαρακτηριστικά γνωρίσματα ανάλογα με τις προδιαγραφές της κοινωνίας μας σε κάθε στιγμή. Τέλος, η αφαίρεση οργάνων και η μεταμόσχευσή τους σώζουν ζωές και χαρίζουν την επιβίωση σε συνανθρώπους μας που αντιμετωπίζουν πρόβλημα με ζωτικά όργανά τους. Όλα αυτά είναι μερικά από τα μέχρι τώρα πιο γνωστά και εντυπωσιακά επιτεύγματα της βιοϊατρικής, στα οποία μπορούμε να συμπεριλάβουμε κι άλλα ακόμη σημαντικότερα, που σήμερα μπορούμε μόνο να τα φανταζόμαστε.

Βίος αβίωτος;

Ας θυμηθούμε ότι το φάρμακο γίνεται φαρμάκι: μεγάλη δόση γιατρικού δηλητηριάζει, μόνο η κατάλληλη ποσότητα θεραπεύει. Σε κάθε τι χρειάζεται μέτρο και διάκριση, κρίση και κριτήρια για το τι είναι καλό και τι είναι κακό, πού τελειώνει το ένα και πού αρχίζει το άλλο. Η βιοηθική καλείται να προσδιορίσει τις ενέργειες και τις παρενέργειες της βιοϊατρικής, δηλαδή να θέσει τα όρια ανάμεσα στις θετικές και τις αρνητικές συνέπειες της επιστήμης στη ζωή μας. Τα βιοϊατρικά επιτεύγματα οφείλουμε να τα μελετήσουμε και να τα αντιμετωπίσουμε με βάση τη χριστιανική πίστη και παράδοση. Η χριστιανική ηθική μπορεί, και πρέπει, να συμβάλει πάρα πολύ θετικά και δημιουργικά με το δικό της τρόπο σ' αυτό ειδικά το κρίσιμο σημείο. Όλα αυτά είναι θέματα τα οποία η κοινωνία δεν είναι ακόμη έτοιμη να αντιμετωπίσει και οι νομικές ρυθμίσεις για την αποφυγή παρανομιών και λαθών ή ενεργειών που αντίκεινται στην ηθική έρχονται, συνήθως, καθυστερημένα.

Χρειάζεται ιδιαίτερα να προσέξουμε τις υπερβολές και τις καταχρήσεις της βιοτεχνολογίας. Οι κίνδυνοι από τέτοια παράχρηση ή κατάχρηση των νέων επιτευγμάτων είναι ορατοί και επισημαίνονται από επιστήμονες και θεολόγους. Σύμφωνα με τον Γρηγόριο Ναζιανζηνό, τον Θεολόγο (329-390):

*"τό καλόν οὐ καλόν, όταν μὴ καλῶς γένηται"*¹,

, δηλαδή: "το καλό δεν είναι καλό, όταν δεν γίνεται με καλό τρόπο".

Με τρία κριτήρια της χριστιανικής ηθικής, μετρούμε το καλό και το κακό. Αυτά είναι: η αλήθεια, η αγάπη και η ελευθερία.

"Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς"

(θα γνωρίσετε την αλήθεια, και η αλήθεια θα σας ελευθερώσει) (Ιωάν: 8, 32). Ο Θεός δηλώνει απερίφραστα ότι Εκείνος είναι η αγάπη, η αλήθεια και η ελευθερία:

“ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν” (1 Ιωάν. 4: 8), “Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ”
(Ιωάν. 14, 6), “ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν· οὐ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου,
ἐκεῖ ἐλευθερία”

(ἡ λέξη "Κύριος" ἐδῶ σημαίνει τὸ Πνεῦμα• καὶ ὅπου ὑπάρχει τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἐλευθερία) (2 Κορινθ. 3:17). Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συσχετίζει τὴν ἀγάπη με τὴν ἐλευθερία ὡς ἐξῆς:

*«ὕμεις γὰρ ἐπ’ ἐλευθερία ἐκλήθητε, ἀδελφοί· μόνον μὴ τὴν ἐλευθε-
ρίαν εἰς ἀφορμὴν τῆ σαρκί, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις. Ὁ
γὰρ πᾶς νόμος ἐν ἐνὶ λόγῳ πεπλήρωται, ἐν τῷ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον
σου ὡς σεαυτὸν»*

(Ὁ Θεός, λοιπόν, ἀδερφοί μου, σας κάλεσε γιὰ νὰ ζήσετε ἐλεύθεροι. Μόνο νὰ μὴ γίνῃ ἡ ἐλευθερία ἀφορμὴ γιὰ ἀμαρτωλὴ διαγωγὴ, ἀλλὰ με ἀγάπη νὰ υπηρετεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Ἄλλωστε ὅλος ὁ νόμος συνοψίζεται σὲ μιὰ φράση: Στὸ ν' ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς τὸν ἐαυτὸ σου) (Γαλ. 5: 13-14).

Με αὐτὰ ὑπόψη μας προχωροῦμε στὴ βιοηθική. Σκοπὸς μας εἶναι μόνον ἓνας: νὰ μὴ γίνῃ ὁ βίος ἀβίωτος, δηλαδὴ νὰ μὴν ἐπιτρέψουμε νὰ υφίστανται συνθήκες ποὺ κατανοῦν ἀδύνατη τὴν εὐτυχία στὴ ζωὴ μας. Με ἄλλα λόγια, θέλουμε κυρίως ἓνα πράγμα: νὰ ζήσουμε τὴ ζωὴ. Ἀλλιῶτικα δε θὰ μπορέσουμε νὰ εὐτυχίσουμε.

Μαζικὴ καὶ ατομικὴ κατάχρηση τῆς βιοτεχνολογίας

Ἡ χρῆση τῆς βιοτεχνολογίας εἶναι ἐπιθυμητὴ καὶ ἐπιτρεπτὴ. Ἡ κατάχρησή της ὅμως κρίνεται ἀνεπιθύμητη καὶ ἀπαράδεκτη, ἐπειδὴ γίνεται ἀπάνθρωπη καὶ στρέφεται ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου παραβιάζοντας τὴν ἐλευθερία του καὶ στερώνοντας τὴν ἀνθρωπιά του. Συγκεκριμένα κάτι τέτοιο συμβαίνει σὲ δυο περιπτώσεις. Πρῶτον, ἡ μαζικὴ χρῆση τῆς βιοτεχνολογίας ἀπὸ τὴν κρατικὴ ἐξουσία σὲ βάρος κάποιας μειοψηφίας τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἡ χειρότερη μορφή ολοκληρωτισμοῦ. Κάτι τέτοιο συνέβη στὸν 20ὸ αἰῶνα ἀπὸ τὴ ναζιστικὴ δικτατορία στὴ χιτλερικὴ Γερμανία, ὅπου κυρίαρχος ἦταν ὁ ρατσισμὸς. Οἱ Εβραῖοι θεωρήθηκαν δῆθεν "κατώτεροι", γιὰτὶ ἀνήκαν στὴ σημιτικὴ φυλὴ, με ἀνατομικὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ διέφεραν ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς τάχα "ἀνώτερης" ἀρίας φυλῆς τῶν Ἰνδοευρωπαίων. Με τέτοια βιολογικὴ πρόφαση ἐξοντώθηκαν ἑκατομμύρια ἀθῶν στὰ στρατόπεδα συγκέντρωσης, ἀφοῦ προηγουμένως χρησιμοποιήθηκαν ὡς πειραματόζωα στὰ εργαστήρια εὐγονικῆς καὶ υποβλήθηκαν σὲ ἀφάνταστα βασανιστήρια. Τὰ ἀνθρωποκτόνα αὐτὰ πειράματα ἐφαρμόστηκαν βέβαια καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, παρὰ τὴν ἰνδοευρωπαϊκὴ καταγωγὴ τους. Ἐνας παρόμοιος κίνδυνος ἐπισημαίνεται ἀπὸ πολλοὺς σήμερα με τὴν ἀνάπτυξη τῶν νέων τεχνικῶν. Ὁ κίνδυνος νὰ δημιουργηθοῦν ἀνθρώπινα ὄντα με ἐπιλογὴ γενετικὴ, γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ ἀνώτερη "ράτσα" (κάτι ἀντίστοιχο με τὴν "ἀρία" φυλὴ). Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἀποβῆ καταστρεπτικὸ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος, καθὼς δὲν εἶναι γνωστὸ ἀν μιὰ τέτοια στὴν οὐσία τεχνικὴ μετᾶλλαξὴ θὰ κάνει πιο εὐάλωτο τὸ ἀνθρώπινο εἶδος στὶς ἀρρώστιες.

Δεύτερον, ἡ ατομικὴ ἐφαρμογὴ τῆς βιοτεχνολογίας σὲ ἐιδικὲς περιπτώσεις (π.χ. τεχνητὴ γονιμοποίηση) δὲν ἐπιτρέπεται, ὅταν δε γίνεται με τὴ σύμφωνη γνώμη καὶ τὴν ἀπολύτως ἐλεύθερη συγκατάθεση τοῦ προσώπου ποὺ θίγεται ἀπὸ αὐτὴν τὴ βιολογικὴ παρέμβαση στὴν ἰδιωτικὴ του ζωὴ. Ἡ δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου νὰ ἐπιλέγῃ **ἐκούσια, συνειδητὰ καὶ ἐλεύθερα**, εἶναι ὁ ἀπαράβατος ὅρος ποὺ ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ ἀπαιτεῖ νὰ τηρεῖται σὲ περιπτώσεις πρόληψης ἢ θεραπείας ἀνιάτων νοσημάτων καὶ ἀνατομικῶν δυσπλασιῶν, καθὼς ἐπίσης ἀδυναμίας τεκνογονίας. Παράλληλα, ὅμως, πρέπει νὰ λαμβάνονται ὑπόψη καὶ τρίτα πρόσωπα ποὺ ἐμπλέκονται σὲ μιὰ βιοϊατρικὴ διαδικασία, ὅπως τὰ παιδιὰ ποὺ πρόκειται νὰ γεννηθοῦν. Ἐνα καίριο ἐρώτημα π.χ. εἶναι: κατὰ πόσον ἡ ἀπόφαση ἐνὸς υπερῆλικου ζευγαριοῦ νὰ φέρῃ στὸν κόσμον ἓνα παιδί με τεχνητὴ γονιμοποίηση ἀποτελεῖ ἀθῶο δικαίωμά τους ἢ ἀντίθετα- ἐκδήλωση ἐγωισμοῦ. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση πρέπει νὰ τεθεῖ τὸ ἐρώτημα: Εἶναι λιγότερο

σημαντικό να προχωρήσει ένα άτεκνο ζευγάρι στην υιοθεσία ενός δυστυχισμένου παιδιού, που για ποικίλους λόγους είναι ορφανό, από το να προχωρήσει με κάθε μέσο στην απόκτηση απογόνων "εξ αίματος"; Γενική αρχή, πάντως, πρέπει να είναι ότι η ιατρική εφαρμογή της βιολογίας δεν μπορεί να πλήττει την αλήθεια, την ελευθερία και την ανθρωπιά του ανθρώπου, δηλαδή την επίγεια εικόνα του Θεού.

Συνοδευτικό Κείμενο

Στη Βρετανία μαίνεται η διαμάχη για το κατά πόσο είναι ηθικό να χρησιμοποιηθεί η κλωνοποίηση για θεραπευτικούς σκοπούς. Ειδικότερα πολλοί βρετανοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι το να απορρίπτεται παντελώς η ιδέα της κλωνοποίησης μπορεί να στερήσει την ανθρωπότητα από ένα μεγάλο θεραπευτικό όπλο και επιμένουν να γίνει διάκριση ανάμεσα στην αναπαραγωγική και στη θεραπευτική κλωνοποίηση. Και εξηγούν ότι η αναπαραγωγική κλωνοποίηση, η κλωνοποίηση που θα οδηγήσει σε παιδιά ταυτόσημα γενετικά με ήδη υπάρχοντες ενήλικους, δεν είναι αποδεκτή ηθικά. Αλλά η θεραπευτική κλωνοποίηση, η οποία θα συνίσταται στη δημιουργία σε δοκιμαστικό σωλήνα ενός εμβρύου στο οποίο δεν θα επιτρέπεται να μεγαλώσει παρά μέχρι του σταδίου της βλαστοκύστεως, μπορεί να είναι λύση σε πολλά ιατρικά προβλήματα και για τον λόγο αυτό να είναι ηθικά αποδεκτή. Στο στάδιο της βλαστοκύστεως (το οποίο υφίσταται πέντε-έξι ημέρες μετά τη γονιμοποίηση) εμφανίζονται τα εμβρυϊκά βλαστικά κύτταρα, τα κύτταρα από τα οποία προέρχονται όλοι οι ανθρώπινοι ιστοί και τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως "πρώτη ύλη" για τη δημιουργία τεχνητών ιστών και οργάνων για μεταμοσχεύσεις. Επισήμως την απόφαση για τη χρήση της θεραπευτικής κλωνοποίησης καλείται να λάβει το βρετανικό κοινοβούλιο. Ωστόσο, είναι διάχυτη η αίσθηση ότι είναι καλύτερο να επιτραπεί η θεραπευτική κλωνοποίηση και να ελέγχεται κρατικά παρά να απαγορευθεί και να γίνει κρυφά και ανεξέλεγκτα. Γιατί τα τεχνικά προβλήματα φαίνεται ότι έχουν λυθεί.

I. ΣΟΥΦΛΕΡΗ στην Εφημερίδα "Το ΒΗΜΑ" 20-12-1998, σ. Α61.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4. ΗΘΙΚΗ: ΈΡΩΤΑΣ, (ΘΕΜΑ 4 από 6)

Τα δύο φύλα : Διαφορά,ισοτιμία,ολοκλήρωση

Υπάρχει κάτι στην Αγία Γραφή που μας φαίνεται μάλλον παράδοξο. Το ρήμα που χρησιμοποιεί όταν αναφέρεται στην ψυχοσωματική ένωση του άντρα και της γυναίκας είναι το "γιγνώσκω". Η Παλαιά Διαθήκη, π.χ., μιλώντας για το ζευγάρι των πρωτοπλάστων, λέει: *"Ἄδάμ...ἔγνω Ἐὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ"* (Γεν. 4: 1. Βλ. και Ματθ. 1: 25).

Με αυτή τη γλωσσική επιλογή εκφράζεται μια πολύ ενδιαφέρουσα αντίληψη: ότι με τη συνάντηση των δύο φύλων ο άνθρωπος οδηγείται σε βαθιά γνώση του άλλου - μια γνώση διαφορετική από αυτό που συνήθως εννοούμε ως ατομική συσσώρευση πληροφοριών. Πρόκειται για μια "γνώση" που προκύπτει από το ξεπέραςμα της ατομικότητας και από το άνοιγμά της στον άλλον.

Ο άνθρωπος είναι ένα ον με δύο διαφορετικά φύλα, καθένα από τα οποία έχει τα δικά του χαρακτηριστικά, σωματικά και ψυχικά. Αυτό σημαίνει ότι όλα τα χαρακτηριστικά του ανθρώπινου γένους δε βρίσκονται στον άντρα από μόνο του, ούτε στη γυναίκα από μόνη της. Από μόνοι τους, είναι "μισά" όντα, που αποζητούν την ολοκλήρωση και την αλληλοσυμπλήρωση. Η συμπλήρωση του καθενός επιτυγχάνεται με τη συνάντηση με το αντίθετο φύλο, δηλαδή με το άνοιγμα σε έναν άλλον κόσμο, διαφορετικό, που έχει να προσφέρει διαστάσεις άγνωστες στην ατομικότητα του δικού του φύλου. Υπ' αυτή την έννοια, πλήρης άνθρωπος δεν είναι ο άντρας από μόνος του ούτε η γυναίκα από μόνη της, αλλά το ζευγάρι. *"Καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν"* (θα γίνουν οι δυο τους ένας άνθρωπος), λέει η Αγία Γραφή. Αυτά είναι μέρος από τα λόγια που είπε ο Αδάμ όταν πρωτοαντίκρισε την Εύα (Γεν. 2:24). Τα επανέλαβε ο απόστολος Παύλος μιλώντας για την ένωση που επιτυγχάνεται με το γάμο (Εφεσ. 5: 31) και διαβάζονται σήμερα στην Ακολουθία του Γάμου.

Για να πραγματοποιηθεί όντως αλληλοσυμπλήρωση, πρέπει να πρόκειται για μια ένωση με αγάπη,

ελικρίνεια και αμοιβαίο σεβασμό, αλλιώς δεν έχουμε να κάνουμε με συνάντηση προσώπων, αλλά με υστερόβουλη και εγωκεντρική χρήση του άλλου ως εργαλείου.

Η Εκκλησία εξ αρχής τόνισε ότι τα δύο φύλα είναι ισότιμα. Ο Παύλος είχε επισημάνει ότι με το έργο του Χριστού που προσέφερε σωτηρία σε όλο το ανθρώπινο γένος, και με τη δυνατότητα όλων να γίνουν μέλη του Σώματος του Χριστού, καταργήθηκε η ανισότητα άντρα και γυναίκας :

“οὐκ ἔστι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔστι δούλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔστι ἄρσεν καὶ θήλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ” (Γαλ. 3: 28).

Αυτό το κήρυγμα ισονομίας υπήρξε επαναστατικό. Ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος (4ος αι.) καυτηριάζοντας αντιλήψεις που παραχωρούσαν στον άντρα το δικαίωμα να μοιχεύει, ενώ τιμωρούσαν αυστηρά τη γυναίκα για την ίδια πράξη, κάνει μια εντυπωσιακή κριτική στο κοινωνικό και νομικό κατεστημένο: *“Δεν δέχομαι αυτή τη νομοθεσία, κι ούτε επαινῶ αυτή τη συνήθεια. Άντρες έφτιαξαν τους νόμους, και γι' αυτό στρέφεται εναντίον των γυναικών η νομοθεσία”*¹.

Σεξουαλικότητα και κοινωνία προσώπων

Η σεξουαλικότητα είναι μια από τις έμφυτες δυνάμεις του ανθρώπου και βεβαίως δεν είναι ούτε κακή ούτε αμαρτωλή αφ' εαυτής. Αυτό το έχουν διευκρινίσει οι Πατέρες της Εκκλησίας¹. Ο άνθρωπος καλείται όμως να μην την αφήνει τυφλή και απρόσωπη, αλλά να την προσανατολίσει προς συγκεκριμένο πρόσωπο. Δεν είναι απλώς τρόπος ικανοποίησης μιας ατομικής βιολογικής ορμής, αλλά γίνεται οδός για την πραγμάτωση μιας προσωπικής (δηλαδή μεταξύ συγκεκριμένων προσώπων), ερωτικής κοινωνίας, όπως την σκιαγραφήσαμε παραπάνω.

Σήμερα η λέξη έρωτας χρησιμοποιείται συγκεχυμένα. Άλλοτε υποβαθμίζεται για να δηλώσει μόνο τη σεξουαλική, σαρκική πράξη, κι άλλοτε ευρύνεται για να σημάνει τον ψυχικό πόθο για κάποιον. Στην εκκλησιαστική παράδοση ο έρωτας κατέχει κεντρική θέση και σηματοδοτεί όχι μια επιμέρους δραστηριότητα, αλλά έναν τρόπο ζωής. Έχει την έννοια της πύρινης αγάπης, του ολόψυχου δοσίματος στον άλλον και του γεμίματος από τον άλλον. Ο άνθρωπος όχι μόνο δεν καλείται να καταστείλει τον έρωτα, αλλά, αντίθετα, καλείται να διαποτίσει ολόκληρη τη ζωή του μ' αυτόν. Η εγωιστική ύπαρξη είναι ανέραστη ύπαρξη. Πηγή και του θείου έρωτα (του ανοίγματος προς τον Θεό) και του ανθρώπινου έρωτα (του ανοίγματος προς τον άνθρωπο) είναι ο ίδιος ο τρόπος ύπαρξης του Θεού, που είναι αγαπητική κοινωνία προσώπων και που σαρκώθηκε από τον πόθο ένωσής του με τον άνθρωπο².

Για την Εκκλησία, αυτή η προσωπική, ερωτική κοινωνία πραγματώνεται στο μυστήριο του γάμου. Αυτό δε γίνεται εύκολα κατανοητό, διότι σήμερα για πολλούς ανθρώπους ο γάμος είναι απλώς μια τυπική τελετή, ένας νομικός θεσμός ή μια υποχρέωση προς τους συγγενείς, που, είτε γίνει είτε δε γίνει, δεν αλλάζει σε τίποτα την ουσία των πραγμάτων, δηλαδή τον δεσμό που ήδη υπάρχει. Πρώτα απ' όλα, λοιπόν, να ξεκαθαρίσουμε ότι το μυστήριο του γάμου δεν είναι τίποτα απ' όλα αυτά, αλλά κάτι που όντως αφορά την ίδια την ύπαρξη του ανθρώπου και τον δεσμό του.

δεσμός ενός νέου και μιας νέας που δεν έχουν τελέσει το μυστήριο του γάμου μπορεί να είναι είτε κακής είτε καλής ποιότητας. Κακής είναι όταν ο ένας αντιμετωπίζει τον άλλον ως ένα τυχαίο εργαλείο για την ατομική του ικανοποίηση, τη θέση του οποίου μπορεί να πάρει οποτεδήποτε οποιοδήποτε άλλο. Καλής ποιότητας είναι όταν ο ένας είναι για τον άλλον μια μοναδική προσωπικότητα και μεταξύ τους υπάρχει αφοσίωση και πιστότητα. Αυτός ο δεσμός, δηλαδή, ούτε ανήθικος ούτε πορνικός μπορεί να χαρακτηριστεί. Το πρόβλημά του, για την Εκκλησία, είναι άλλης τάξεως. Ό,τι μένει έξω από το Σώμα της Εκκλησίας δεν είναι κατ' ανάγκη κακό, είναι όμως φθαρτό. Πεθαίνει όταν πεθάνουν οι συντελεστές του. Η Εκκλησία επιθυμεί όχι την κατάργηση του αληθινού έρωτα, αλλά - ακριβώς επειδή δέχεται την ομορφιά και τη σπουδαιότητά του - την αφθαρτοποιήσή του, το μπόλιασμά του στην πηγή της Ζωής. Αυτό απεργάζεται το μυστήριο του γάμου. Εισάγει τους δύο ανθρώπους, όχι ως μεμονωμένα άτομα αλλά ως ζευγάρι, ως σχέση μοναδικών κι ανεπανάληπτων προσώπων, στο Σώμα του Χριστού. Στο μυστήριο αυτό,

δηλαδή, θα μπορούσαμε να πούμε ότι συντελείται κάτι αντίστοιχο προς το μυστήριο της θείας Ευχαριστίας: Η Εκκλησία αναγνωρίζει ότι το ψωμί είναι σημαντικό για τη ζωή. Είναι όμως φθαρτό και μετά από μερικές μέρες θα σαπίσει. Η Εκκλησία δεν το καταργεί, αλλά το εισάγει στον χώρο της και το μεταβάλλει σε Σώμα Χριστού, το κάνει άφθαρτο.

Είναι σημαντικό το γεγονός ότι το μυστήριο του γάμου εντάσσει το ζευγάρι μέσα σε μια κοινότητα. Όπως κάθε μυστήριο, έτσι και το μυστήριο του γάμου δεν είναι μια ατομική διαδικασία ή μια κοσμική τελετή ή (όπως δυστυχώς συχνά συμβαίνει στην πράξη) ευκαιρία για επίδειξη, αλλά κάτι πολύ ουσιαστικότερο: είναι μια γιορτή, μια χαρά στην οποία συμμετέχουν όχι μόνο οι συγγενείς και οι προσκεκλημένοι, αλλά όλο το σώμα της Εκκλησίας, και εικονίζει πώς θα είναι η Εκκλησία στη Βασιλεία. Γι' αυτό, άλλωστε, αρχικά το μυστήριο ήταν συνδεδεμένο με την τέλεση της θείας Ευχαριστίας. Το ζευγάρι, δηλαδή, καλείται από την Εκκλησία να υπερβεί κάθε μορφή ατομικισμού και συμφεροντολογίας.

Στη ζωή της Εκκλησίας δεν υπάρχουν αυτοματισμοί ούτε μαγικές τελετές. Το μυστήριο του γάμου είναι για το ζευγάρι η έναρξη μιας πορείας, ενός συνειδητού αγώνα, μιας διαρκούς άσκησης στην αγάπη. Αυτό φαίνεται έντονα και από το απόσπασμα της επιστολής του Παύλου που διαβάζεται στην ιερολογία του γάμου (Εφεσ. 5,20-33), όπου ο γάμος παραλληλίζεται προς τη σχέση του Χριστού με την Εκκλησία και επισημαίνεται το χρέος αμοιβαίας αγάπης και φροντίδας (η περιβόητη φράση:

“ή δέ γυνή ἵνα φοβῆται τόν ἄνδρα” έπεται μιας ολόκληρης σειράς συστάσεων και προς τον άντρα, και βέβαια δεν μιλάει για φόβο, αλλά για σεβασμό!).

“Τίποτα ας μην είναι για τη γυναίκα πολυτιμότερο από τον άντρα της, κι ο άντρας ας μην ποθεί τίποτα περισσότερο από τη γυναίκα του... Τίποτα δεν συγκροτεί τόσο αρμονικά τη ζωή μας, όσο ο έρωτας του άντρα και της γυναίκας”¹. Θα μπορούσαν να είναι λόγια ενός σύγχρονου ποιητή ή τραγουδοποιού. Είναι όμως λόγια του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 5.ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ:ΕΠΙΣΤΗΜΗ, (ΘΕΜΑ 5 από 6)

Πίστη και επιστήμη: αλληλοαποκλειόμενα ή αλληλοσυμπληρούμενα;

Η πίστη και η επιστήμη είναι δυο μεγάλα και σημαντικά πνευματικά μεγέθη, τα οποία συνθέτουν την ουσία του πολιτισμού. Θρησκεία και επιστήμη, πίστη και γνώση, είναι δυο βασικές και ουσιαστικές εκφάνσεις του ανθρώπινου πνεύματος, που κινούνται σε διαφορετικά επίπεδα, παράλληλα ή τεμνόμενα, αλλ' όχι ταυτιζόμενα. Το σπουδαίο αυτό θέμα θα εξετάσουμε σήμερα, για να δείξουμε ότι η πίστη και η επιστήμη είναι έννοιες αλληλοσυμπληρούμενες και απαραίτητες για κάθε άνθρωπο.

α) Έννοια και περιεχόμενο της χριστιανικής πίστης

Αρχικά λέγοντας πίστη εννοούμε την εμπιστοσύνη σε κάποιον και τη βεβαιότητα για κάτι, οι οποίες στηρίζονται σε αξιόπιστες μαρτυρίες. Αυτή η έννοια της πίστης διαδραματίζει πρωταρχικό ρόλο σε όλες τις δραστηριότητες και τις διαπροσωπικές σχέσεις των ανθρώπων. Σε δεύτερο επίπεδο η πίστη παρατηρείται σε όλες τις θρησκείες και αποτελεί το συνδεδετικό κρίκο του πιστού με το Θεό. Η θρησκευτική πίστη είναι βασικό στοιχείο της πνευματικής ζωής και του πολιτισμού των λαών. Σε ένα άλλο επίπεδο τοποθετείται η χριστιανική πίστη, η οποία εννοιολογικά και ουσιαστικά υπερβαίνει τα δύο προηγούμενα. Κι αυτό γιατί προϋποθέτει δύο πρόσωπα εκείνο του πιστού χριστιανού, ο οποίος νοείται ως «εικόνα» του Θεού και εκείνο «του Θεού του ζώντος» (Ματθ. 16, 16).

Καταρχήν, η χριστιανική πίστη δεν είναι θεωρητική γνώση ή πεποίθηση για κάποια αφηρημένη θρησκευτική αλήθεια. Είναι απόλυτη και χωρίς δισταγμούς βεβαιότητα για τις αλήθειες που διδάσκει η Εκκλησία. Κατά τον Απ. Παύλο είναι η ακλόνητη πεποίθηση για την πραγματική και βέβαιη ύπαρξη αγαθών που ελπίζουμε να αποκτήσουμε κάποτε και η βεβαιότητα γι' αυτά που δε βλέπουμε.

Τελικά η χριστιανική πίστη είναι μια προσωπική συνάντηση και σχέση πιστού και Θεού• μια σχέση ανεπιφύλακτης εμπιστοσύνης όμοια με τη σχέση παιδιού και γονιού. Η συνάντηση αυτή άλλοτε

πραγματοποιείται αιφνίδια (π.χ. Απ. Παύλος) και άλλοτε βαθμιαία (π.χ. άγιος Αυγουστίνος). Το περιεχόμενο της χριστιανικής πίστης είναι τα «δόγματα», δηλαδή οι υπέρ λόγον αλήθειες, που πηγάζουν από την Αγία Γραφή και την Ιερά Παράδοση. Οι αλήθειες αυτές περιέχονται συνοπτικά στο Σύμβολο της Πίστεως και τις αναλύσαμε στα πρώτα μαθήματά μας. Αναφέρονται στον τριαδικό Θεό, στο Θεάνθρωπο Χριστό, στη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου με κύριο σκοπό τη σωτηρία του από τις συνέπειες του προπατορικού αμαρτήματος και στην έσχατη πραγματικότητα την ανάσταση των νεκρών και τη μέλλουσα Βασιλεία του Θεού. Είναι ευνόητο ότι η χριστιανική πίστη προϋποθέτει την ανθρώπινη ελευθερία, στην οποία και απευθύνεται ο Χριστός: **«Όστις θέλει όπισω μου έλθειν, άπαρνησάσθω έαυτόν και άράτω τον σταυρόν αυτού και ακολουθήτω μοι» (Μάρκ. η΄ 34).**

Έννοια, μέθοδος και σκοπός της επιστήμης

Επιστήμη ονομάζεται η συστηματική και ενδελεχής μελέτη και έρευνα φαινομένων, γεγονότων και αντικειμένων που σχετίζονται με τον φυσικό κόσμο και με τον άνθρωπο ως ψυχοβιολογική οντότητα. Βασικό κίνητρο της επιστήμης είναι η έμφυτη επιθυμία του ανθρώπου για τη γνώση της αλήθειας. Η γνώση ως δυνατότητα και δύναμη πνευματικής υφής είναι ιδιαίτερο προνόμιο του ανθρώπου, όπως επιγραμματικά διαπιστώνει ο Αριστοτέλης: «πάντες άνθρωποι του ειδέναι ορέγονται φύσει».

Η γνωστική ικανότητα του ανθρώπου είναι ενέργημα και προϊόν της λογικής του δύναμης, που έχει ως επακόλουθο τη δημιουργία της επιστήμης. Οι καθιερωμένες μέθοδοι της είναι η παρατήρηση, το πείραμα και ο μαθηματικός λογισμός. Επιμέρους σκοποί της επιστήμης είναι

- η επισήμανση των νόμων που διέπουν τη λειτουργία και τη σκοπιμότητα του μικρόκοσμου και του μακρόκοσμου
- η γνώση των μηχανισμών που ρυθμίζουν τις ποικίλες εκφάνσεις της ζωής στον κόσμο
- η ανακάλυψη μέσων και τρόπων αντιμετώπισης του φυσικού κακού, των ασθενειών, του πόνου.
- Στα πλαίσια του πολυδιάστατου σκοπού της επιστήμης είναι δυνατόν να ενταχθεί και η επιδίωξη της αποκατάστασης της ψυχικής ισορροπίας και υγείας ορισμένων ανθρώπων που για διάφορους λόγους την έχασαν.

Ανάλογα με το αντικείμενο έρευνας οι επιστήμες διακρίνονται σε φυσικές ή θετικές και θεωρητικές ή ανθρωπιστικές. Η αλματώδης πρόοδος της επιστήμης τα τελευταία χρόνια έχει ως συνέπεια την εξειδίκευση σε πολλούς επιμέρους κλάδους. Τα θαυμαστά επιτεύγματα της σύγχρονης τεχνολογίας και ιδιαίτερα στους τομείς της πληροφορικής, της γενετικής και της βιοϊατρικής έχουν συμβάλει αποφασιστικά στην επίλυση σημαντικών προβλημάτων. Παράλληλα όμως, δημιουργούν άλλα ερωτήματα ηθικής τάξης κυρίως, σχετιζόμενα με τον τρόπο και το σκοπό της χρησιμοποίησής τους.

Σχέσεις πίστης και επιστήμης

Καταρχήν πρέπει να επισημάνουμε ότι δεν υπάρχει θέμα αντίθεσης ή σύγκρουσης μεταξύ τους. Πίστη και επιστήμη είναι δυο μεγάλα πνευματικά μεγέθη αλληλοσυμπληρούμενα και όχι αλληλοαποκλειόμενα. Είναι δυο εκδηλώσεις του ανθρώπινου πνεύματος που κινούνται σε διαφορετικά επίπεδα. Επιστήμη και θρησκεία έχουν αυτόνομες περιοχές ενδιαφερόντων και έρευνας• ανταποκρίνονται σε διαφορετικές αξιολογικές ροπές και ανάγκες της ενιαίας ανθρώπινης ύπαρξης. Η επιστήμη ερευνά τα μυστήρια της δημιουργίας, ασχολείται με το επιστητό, ενώ η θρησκεία ασχολείται με το μυστήριο του Δημιουργού, το υπεραίσθητο. Είναι δύο κύκλοι εφαπτόμενοι ή και τεμνόμενοι, αλλ' όχι ταυτιζόμενοι ή συγκρουόμενοι. Επομένως, η σχέση πίστης και επιστήμης δεν μπορεί να είναι αντιθετική ή εχθρική, αλλά διαλεκτική. Κι αυτό γιατί έχουν κοινή αφετηρία την πνευματική υπόσταση του ανθρώπου και ουσιαστικά στοχεύουν στην κατάκτηση της αλήθειας και την εξασφάλιση της ευτυχίας του. Κρίνονται όμως, μαζί ή χωριστά, από το κατά πόσον οδηγούν τον άνθρωπο στον εξανθρωπισμό του ή στον απανθρωπισμό του.

Όταν η καθεμιά περιορίζεται στο χώρο της αρμοδιότητάς της, δεν υπάρχει θέμα σύγκρουσης ή αντίθεσης.

Αν παλαιότερα παρουσιάστηκαν κάποιες περιπτώσεις αντιπαράθεσης, αυτό οφείλεται σε ιδεολογικές προκαταλήψεις ορισμένων επιστημόνων, οι οποίοι υπερέβησαν τα όρια της επιστήμης και ασχολήθηκαν με υπερφυσικά ζητήματα. Άλλοι πάλι στην περίοδο του Διαφωτισμού θεοποίησαν το λογικό, ενώ άλλοι απέρριψαν εκ των προτέρων ό,τι σχετίζεται με θέματα μεταφυσικής. Πιθανόν επίσης κάποιοι χριστιανοί να αντιμετώπισαν με δυσπιστία και καχυποψία τις επιστημονικές θεωρίες και ανακαλύψεις, νομίζοντας ότι κινδυνεύει η πίστη τους.

Με όλα τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η πίστη και η επιστήμη δε συγκρούονται, γιατί:

1) Η επιστήμη ερευνά τον αισθητό, το φυσικό κόσμο, ενώ η θρησκεία «περιγράφει» τον υπεραισθητό, τον υπερφυσικό κόσμο.

2) Η επιστήμη ερευνά το πώς έγινε ο κόσμος καθώς και τους φυσικούς νόμους που ρυθμίζουν τη λειτουργία του, ενώ η θρησκεία ασχολείται με το ποιος και γιατί δημιούργησε τον κόσμο. Εφόσον απαντούν σε διαφορετικά ερωτήματα, επόμενο είναι ότι δε δικαιολογείται αντίθεση ή σύγκρουση, αλλά μάλλον συνεργασία.

3) Η επιστήμη χρησιμοποιεί αποκλειστικά τους νόμους της λογικής, την παρατήρηση και το πείραμα. Στη ζωή και τις αναζητήσεις της πίστης συμμετέχουν, μαζί με τη νόηση και τη λογική, και οι άλλες δυνάμεις του ανθρώπου: η φαντασία, η βούληση και το συναίσθημα. Σπουδαία θέση έχουν σ' αυτή οι εμπειρίες και τα βιώματα.

4) Η επιστήμη βοηθεί τον άνθρωπο στην υλική πρόοδο (τεχνολογικός πολιτισμός), ενώ η θρησκεία τον βοηθεί στην ψυχική του καλλιέργεια (πνευματικός πολιτισμός). Ο χριστιανός δεν υποτιμά, αλλ' ούτε και υπερτιμά την ανθρώπινη γνώση.

5. Δεν αρνείται την επιστήμη, αλλά και δεν αρκείται μόνο σ' αυτήν.

6. Για την κατάκτηση της γνώσης και της αλήθειας ο άνθρωπος δε διαθέτει μόνο τις αισθήσεις και το λογικό, αλλά και άμεσες πνευματικές εμπειρίες, προσωπικά βιώματα, ενόραση κ.ά. Πολλοί επιστήμονες διεθνούς κύρους υπήρξαν και πιστοί χριστιανοί.

7. Η σωστή σχέση πίστης και γνώσης εκφράζεται με την επιγραμματική θέση: «γινώσκουσα πίστη και πιστεύουσα γνώση».

8. Η συνεργασία τους είναι αναγκαία και απαραίτητη για την αληθινή πρόοδο και ευδαιμονία του ανθρώπου.

Επιστήμονες και πιστοί τελικά συναντώνται έκθαμβοι στα βάθη του μικρόκοσμου και στην απεραντοσύνη του μακρόκοσμου, για να θαυμάσουν και να υμνήσουν τη δύναμη και τη σοφία του δημιουργού τους,

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 5. ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ:ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ, (ΘΕΜΑ 6 από 6)

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Η τεχνολογία ως ευλογία Θεού

Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά γνωρίσματα της σύγχρονης ζωής είναι η ραγδαία ανάπτυξη των επιστημών και της τεχνολογίας. Μπορούμε να φανταστούμε τι συμβαίνει, όταν "κόβεται" το ηλεκτρικό ρεύμα! Τα 90% των δραστηριοτήτων μας διακόπτονται σε κάθε διακοπή της ηλεκτροδότησης.

Σήμερα πια είμαστε τόσο πολύ εξαρτημένοι από την τεχνολογία, ώστε παρομοιάζουμε τον ηλεκτρισμό με το αίμα του ανθρώπου. Όπως με την αιμορραγία επέρχεται ο θάνατος του ανθρώπου, έτσι με τη διακοπή παροχής ηλεκτρικού ρεύματος απειλείται η ανακοπή της καθημερινής μας ζωής, με τη μορφή που σήμερα έχει πάρει.

Η ανάπτυξη της επιστήμης και η τεχνολογία είναι ευλογία Θεού, κυριολεκτικά και μεταφορικά. Χάρη στις τεχνολογικές εφαρμογές της επιστήμης μπορούμε να κάνουμε θαύματα στη ζωή μας: βελτιώθηκαν οι συνθήκες της καθημερινής ζωής, εργασίας και διαβίωσης, ανακαλύφθηκαν αποτελεσματικές μέθοδοι αντιμετώπισης ασθενειών, εξαλείφθηκαν επιδημίες που μάστιζαν για αιώνες την ανθρωπότητα και η επικοινωνία των ανθρώπων με τις νέες τεχνολογίες έχει προσλάβει θαυμαστές διαστάσεις.

Ο εκχριστιανισμένος ευρωπαϊκός πολιτισμός, στηριγμένος και στην αρχαία ελληνική σκέψη, ανέπτυξε τις επιστήμες και δημιούργησε τη σύγχρονη τεχνολογία. Πουθενά αλλού δεν παρατηρήθηκε ανάλογη ανάπτυξη και τεχνική εφαρμογή της επιστήμης σε τόση και τέτοια έκταση, όπως έγινε στη Δυτική Ευρώπη των Νέων Χρόνων μετά την Αναγέννηση, ιδίως από το 17ο αιώνα, που καθιερώθηκε η κλασική φυσική του Νεύτωνα, και μετά το 18ο αιώνα, οπότε πια συμβαίνει η λεγόμενη Βιομηχανική Επανάσταση. Ίσως και άλλοι πολιτισμοί, θαυμαστοί για τα φυσικομαθηματικά τους ευρήματα ή τις τεχνικές εφευρέσεις τους, όπως είναι ο αρχαιοελληνικός, ο αραβικός, ο ινδικός, ο ιαπωνικός ή ο κινεζικός, να έφτασαν σε αξιοσημείωτες επιδόσεις, υστερούν όμως απέναντι στην ευρωπαϊκή παράδοση ακριβώς σε αυτό το σημείο. Δε δημιούργησαν τεχνολογία που να επηρεάζει την καθημερινή ζωή του ανθρώπου τόσο άμεσα κι ευεργετικά, ώστε να φτάσουμε π.χ. στην κατάργηση της δουλείας, στην εξάλειψη διά

νόμου του εξουθενωτικού ωραρίου εργασίας, στην αύξηση και διεύρυνση της ευημερίας των λαών κτλ. Η ιστορία της ανθρωπότητας μας δείχνει ότι όπου σπείρεται ο χριστιανικός λόγος, εκεί ενθαρρύνεται και η τεχνική πρόοδος. Ο χριστιανός εμπνέεται από την Αγία Γραφή για να αξιοποιήσει την επιστημονική γνώση στις τεχνολογικές εφαρμογές της, έτσι ώστε να κατορθώσει τη μετάβαση από τη δουλεία στην ελευθερία και από την απανθρωπιά στην ανθρωπιά της επίγειας εικόνας του Θεού στη γη, δηλαδή του ανθρώπου. Η βιοτική ευημερία μπορεί να είναι η ευλογία του Θεού διαμέσου της τεχνολογίας μέχρι σήμερα.

Τεχνολογία: φάρμακο ή φαρμάκι;

Αυτή όμως είναι μόνο η μια όψη της τεχνολογίας, η ορατή και φωτεινή. Δυστυχώς υπάρχει κι η άλλη πλευρά, η σκοτεινή και αθέατη όψη της. Η τεχνολογία στους καιρούς μας είναι φάρμακο που έγινε φαρμάκι, γιατρικό με δηλητήριο, έχει όχι μόνο θετικές ενέργειες, αλλά και παρενέργειες, παράγει επιθυμητά προϊόντα και ανεπιθύμητα υποπροϊόντα.

Η ανακάλυψη της πυρηνικής ενέργειας από τη σύγχρονη φυσική στον 20ό αιώνα είχε ως αποτέλεσμα την τεχνολογική εφαρμογή της με δυο τρόπους: πολεμικά και ειρηνικά. Η ατομική βόμβα και η εξαφάνιση των ιαπωνικών μεγαλουπόλεων Χιροσίμα και Ναγκασάκι, τον Αύγουστο του 1945, ήταν η πρώτη πολεμική εφαρμογή της πυρηνικής ενέργειας. Έσπειρε το θάνατο σε χιλιάδες άμαχους αθώους και άνοιξε το δρόμο για τον πυρηνικό εξοπλισμό των δυο τότε μεγάλων υπερδυνάμεων της υφηλίου, της Σοβιετικής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών. Σήμερα διαθέτουν πυρηνικό οπλοστάσιο και πολλές μικρές χώρες με αποτέλεσμα να βρισκόμαστε διαρκώς ενώπιον της θανατηφόρας απειλής ενός θερμοπυρηνικού πολέμου. Εξαιτίας της εξέλιξης της πολεμικής πυρηνικής τεχνολογίας υπολογίζεται ότι τα καταστροφικά αποτελέσματα από μια σημερινή θερμοπυρηνική σύρραξη θα 'ναι πολλαπλάσια θανατηφόρα και πολύ πιο εξοντωτικά από εκείνα στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι.

Η ειρηνική χρήση της πυρηνικής ενέργειας από τη δεκαετία του 1970 μέχρι σήμερα γέννησε καινούριες ευκαιρίες κι αλλιώτικους κινδύνους. Για να εξευρεθεί άλλη πηγή ενέργειας, πέρα από το πετρέλαιο που

ακρίβυνε αισθητά (1973, 1976) και τα παγκόσμια αποθέματα έχουν ημερομηνία λήξης, επινοήθηκε η λύση παραγωγής πυρηνικής ενέργειας σε εργοστάσια που εξασφάλιζαν ενέργεια φθηνή, άφθονη και χωρίς εξάρτηση από ξένες χώρες. Αυτό όμως είχε ως αποτέλεσμα τη μόλυνση του φυσικού περιβάλλοντος από τα ραδιενεργά απόβλητα και την έκλυση ραδιενέργειας

στις περιπτώσεις ατυχημάτων, όπως συνέβη επανειλημμένα στο Αμερικανικό Χάρισμπουργκ (1979), στο ρωσικό Τσερνομπίλ (1986) και αλλού. Το οικολογικό πρόβλημα, δηλαδή η μόλυνση του φυσικού περιβάλλοντος, ήταν η σοβαρή παρενέργεια της ειρηνικής χρήσης της πυρηνικής ενέργειας από την τεχνολογία.

Η χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας σε διάφορους τομείς των επιστημών αλλά και της καθημερινής ζωής μπορεί να αποβεί από πολλαπλά ενεργητική μέχρι επιβλαβής ή επικίνδυνη. Έτσι π.χ. τα μέσα μεταφοράς και επικοινωνίας με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας εξυπηρετούν τον άνθρωπο, την επικοινωνία του, αλλά μπορούν να προκαλέσουν θανατηφόρα ατυχήματα, τα οποία συχνά αποδίδονται "στο ανθρώπινο λάθος". Όμως και τα οπικά συστήματα, ενώ κατασκευάζονται για αμυντικούς σκοπούς, χρησιμοποιούνται πολύ συχνά «για επιβολή του δικαίου του ισχυρού» σε αδύναμες στρατιωτικά χώρες, καταπατώντας κάθε έννοια ηθικής και δικαίου.

Έτσι, λοιπόν, φτάνουμε στη θλιβερή διαπίστωση ότι σήμερα πια η προηγμένη τεχνολογία, όταν δεν ελέγχεται η χρήση της, σκορπάει το θάνατο αντί να χαρίζει τη ζωή. Ο πυρηνικός πόλεμος μοιάζει με τον αιφνίδιο θάνατο του ανθρώπου που χάνει τη ζωή του ξαφνικά, ενώ η οικολογική καταστροφή παρομοιάζεται με τον αργό θάνατο της ανθρωπότητας, που σιγοσβήνει εξαιτίας της μόλυνσης της ατμόσφαιρας.

Τεχνολογία με ανθρώπινο πρόσωπο

Δυο αρνήσεις και μια θέση έχει να προτείνει η χριστιανική ηθική στο σύγχρονο άνθρωπο που προβληματίζεται με την προηγμένη τεχνική:

- 1. Άρνηση της ρομαντικής απαισιοδοξίας.** Η τεχνολογία δεν ευθύνεται για τις παρενέργειές της. Υπεύθυνος είναι ο άνθρωπος με την ηθική συμπεριφορά του, τη χρήση ή την κατάχρηση της τεχνικής. Ο πεσιμισμός (απαισιοδοξία) που βλέπει στην τεχνολογία μόνο τις αρνητικές της πλευρές, που τη θεωρεί σαν δηλητήριο, είναι επικίνδυνος κι απαράδεκτος. Δεν είναι δυνατόν να παραθεωρούνται οι ευεργετικές συνέπειες από τη χρήση της στην καθημερινή μας ζωή. Η "επιστροφή στη φύση" (ρομαντισμός), που πολλοί ευαγγελίζονται, θα σήμαινε επιστροφή στις άθλιες συνθήκες ζωής και οπισθοδρόμηση στη βαρβαρότητα. Η φύση, σαν ένας ζωντανός οργανισμός, είναι φιλική όταν της συμπεριφερόμαστε φιλικά, αλλά γίνεται εχθρική, όταν οι ενέργειές μας είναι εχθρικές απέναντι της.
- 2. Άρνηση της τεχνοκρατικής υπεραισιοδοξίας.** Ο χριστιανός βλέπει την τεχνική πρόοδο και την ανάπτυξη των επιστημών ως εργαλείο για τη βελτίωση των συνθηκών της ζωής και μέσα στα περιορισμένα πλαίσια της ζωής αυτής. Το σημαντικό γι' αυτόν είναι η ποιότητα της ζωής και η πορεία προς τον προορισμό του, που είναι η πνευματική εξύψωση και η επιτυχία της θέωσής του. Δε θεοποιεί την τεχνολογική πρόοδο ούτε την απορρίπτει. Με βάση αυτήν την τοποθέτηση αντιλαμβάνεται την τεχνική πρόοδο σε συνάρτηση με την ηθική βελτίωση. Αλλιώςτικα κινδυνεύουμε να καταλήξουμε στον κυνισμό, καθώς η τεχνολογία μπορεί να λειτουργεί σε βάρος των συνανθρώπων μας. Η υπεραισιοδοξία των τεχνοκρατών, ότι τάχα η τεχνολογία έχει πάντοτε μια λύση για κάθε πρόβλημα, είναι αφελής κι επικίνδυνη, δηλαδή απάνθρωπη, ιδίως μετά τη Χιροσίμα και το Τσερνομπίλ.
- 3. Πρόταση ρεαλιστικής αισιοδοξίας.** Πέρα από τα δυο άκρα, το ρομαντισμό της απαισιοδοξίας και τον κυνισμό της υπεραισιοδοξίας, υπάρχει ο ρεαλισμός της αισιοδοξίας που προτείνει η Ορθοδοξία. Ναι στη χρήση της τεχνολογίας - όχι στην κατάχρησή της. Το κλειδί βρίσκεται στα χέρια μας και λέγεται ευθύνη. Η τεχνολογική πρόοδος μπορεί να αποβαίνει σωτήρια για τον άνθρωπο, όταν στηρίζεται στην ηθική ευθύνη του ανθρώπου. Όταν η χρήση της τεχνολογίας γίνεται με βάση την αγάπη, όταν αποβλέπει στο πραγματικό συμφέρον του ανθρώπου, τότε οι προοπτικές που διανοίγονται είναι αισιόδοξες. Ο Χριστιανός στέκεται κριτικά απέναντι στην τεχνολογία. Αντιλαμβάνεται ότι η τεχνολογία έχει μεγάλη δύναμη και επιδρά στη ζωή του διαμορφώνοντας σε μεγάλο βαθμό ακόμη και τη συμπεριφορά του. Δεν

υπερεκτιμά τις δυνατότητές της, δεν τη θεοποιεί, αλλά ούτε και την απορρίπτει. Κρίνει ανάλογα με τη χρήση της και είτε αποδέχεται τα επιτεύγματά της είτε τα καταδικάζει. Η Εκκλησία δεν είναι αντίθετη προς την τεχνολογική ανάπτυξη, αλλά θέλει να δώσει στην τεχνολογία τη διάσταση που πρέπει να έχει. Η τεχνολογία οφείλει να λειτουργεί με ανθρώπινο πρόσωπο, για χάρη του ανθρώπου.